

Ірина Караєва

ЕКЗИСТЕНЦІАЛ СМЕРТІ Й БЕЗСМЕРТЯ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФСЬКИХ РОМАНАХ ОЛДОСА ГАКСЛІ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

З позиції культурології розглянуто проблему смерті й безсмертя особистості у філософських романах О. Гакслі різних періодів творчості. За допомогою метаантропологічного підходу смерть і безсмертя потрактовано як екзистенціал метаграницного буття людини. З'ясовано, як разом з еволюцією світогляду автора змінювалося й було відображено в його філософських романах ставлення до проблем сенсу життя, смерті й безсмертя. До аналізу залучено ранню романну прозу О. Гакслі 1920–1930-х рр., філософські романи, у яких пропонуються антиутопічні моделі культури, та останній філософський роман «Острів».

Ключові слова: Олдос Гакслі, культура, філософський роман, митець, екзистенціал, сенс життя, смерть, безсмертя особистості.

Постановка проблеми. Актуальність теми полягає в тому, що вперше в українській культурології смерть і безсмертя особистості розглянуто як екзистенціали людського буття на прикладі творчості видатного філософа і письменника першої половини ХХ ст. О. Гакслі. В Україні постань О. Гакслі, його творча спадщина та вплив на розвиток світової культури сприймаються на рівні прози раннього періоду творчості й антиутопії «Прекрасний новий світ». Філософський роман «Острів», останній твір письменника, досі не перекладений українською мовою і залишається поза увагою наукових досліджень. Нині настав час переглянути багатий творчий доробок О. Гакслі, акцентуючи увагу на проблемах сенсу життя, смерті й безсмертя особистості.

Стан наукової розробки проблеми. Сучасні дослідження, присвячені темі смерті й безсмертя, привертають увагу кількома важливими науковими аспектами. Зокрема, Н. Хамітов та С. Крилова, розглядаючи проблему безсмертя, наголошують, що справжнє безсмертя може бути осмислене тільки як безсмертя особистості – єдності духовного й душевного начал у їхній актуалізації (2018, с. 29–30). С. Крилова підкреслює, що безсмертя особистості – це вільне безсмертя, тому що свобода – найвищий атрибут особистості (1997, с. 11). В. Мельник та Л. Славова розглядають феномен смерті в екзистенційному вимірі, який вважають одним із найважливіших детермінантів людської поведінки та способів самовизначення людиною свого буття (2018, с. 60). У статті М. Шумки проаналізовано феномен смерті як

одну з ключових проблем у дослідженнях філософської антропології, адже танатологічна проблематика належить до традиційних проблем філософського дискурсу та визначає статус самої філософії (2017, с. 96). М. Мазурик демонструє взаємозв'язок людського ставлення до смерті з індивідуальним духовним становленням особистості та всього людства загалом; також проаналізовано ключові відмінності в розумінні феномену смерті людиною західного і східного типу (2013, с. 52).

Мета статті – довести, що світоглядна концепція О. Гакслі щодо проблем сенсу життя, смерті й безсмертя змінювалася разом з еволюцією світогляду митця; висвітлити відображення цієї генези у творах письменника; розглянути смерть у творах О. Гакслі як екзистенціал метаграницного буття, який характеризується трансцендентністю.

Виклад основного матеріалу. Культурологія досліджує генезу та розвиток культури як специфічно людського способу буття. Її універсалії є загальнолюдськими репрезентаціями культурного досвіду людини, серед яких людина, її життя, смерть і безсмертя особистості. Смерть постала разом із життям, культура виникла з усвідомлення смерті, природно – феномен смерті відіграє в культурі та в мистецтві одну з провідних ролей (Задорожна 2015, с. 127), і тільки факт смерті ставить питання про сенс життя (Бердяев 1998, с. 216). Культурний досвід людини актуалізується в мистецтві, зокрема у філософських романах, які абсорбують у собі

найактуальніші суперечності людського буття, генерують їх та пропонують свої унікальні шляхи розв'язання цих суперечностей. Людина, її життя, смерть і безсмертя серед таких проблем. Т. Шарден стверджує: «Розшифрувати людину, означає, по суті, спробувати дізнатись, як утворився світ» (1987, с. 221). Існує філософія життя, логіка якої веде до самогубства (Психологія суїциду 2004, с. 37).

О. Гакслі, як письменник філософського спрямування, не міг стояти осторонь проблем людського буття і світогляду. Сенс людського життя, смерть і безсмертя стали основними об'єктами філософського осмислення митця на всіх етапах його творчої діяльності. Біографія автора так чи інакше завжди знаходить своє відображення в його творах. На своєму життєвому шляху О. Гакслі зазнав багато втрат близьких людей: коли він був підлітком, померла мати, через нерозділене кохання повісився брат Трев, через онкологічне захворювання померла його перша дружина Марія. Ці втрати залишили болісний слід у чутливій душі О. Гакслі і все життя відгукувались у його творах.

Ранній період творчості О. Гакслі – це етап особистісного рівня світогляду митця (Хамітов 2019а, с. 43), де починаються духовні пошуки досконалості, ідеалу (Караєва 2020). Постійного характеру набувають риси пізнання себе та світу, сенсу життя й абсурдності смерті. Уже в першому романі «Жовтий Кром» (Гакслі 2011) автор ставить свого героя Деніса Стоуна на межу життя й смерті. Прихований конфлікт із навколишнім світом, нерозділене кохання та нездійсненні творчі плани призвели до відчуження героя, а потім і до думки про самогубство. О. Гакслі залишає героя жити, проте слід зазначити, що вже в першому романі прозвучала тема самогубства. Враховуючи те, що прообразом Деніса Стоуна став сам автор, варто розглядати душевні переживання й роздуми героя про самогубство як авторські. Відчуття поразки асоціювалося в уяві Деніса з власними похоронами: автомобіль, на якому він виїжджає із Жовтого Крому, здається йому катафалком, а мешканці помістя, що проводжають його, нагадують похоронну процесію (Гакслі 2011, с. 226).

Історію подружжя карликів Геркулеса й Філомени, які жили в Жовтому Кромі кілька століть тому, О. Гакслі завершує трагічно: вони вчиняють самогубство, не витримавши принижень і знущань їхнього сина-гіганта. Отже, відлік смертей героїв О. Гакслі бере свій початок з першого роману. Наступні романи раннього періоду творчості О. Гакслі набирають тенденції збільшення

смертей, причиною яких є ті самі суперечності, що і в «Жовтому Кромі»: зацикленість на буденному рівні світогляду і, відповідно, – неспроможність самоактуалізуватись. У романі «Блазнівський хорівод» (Хаксли 2010) Казимир Ліпіат (так само, як і Деніс Стоун) під тиском життєвих перипетій і творчих невдач задумується над тим, чи не звести рахунки з життям. О. Гакслі змальовує сцену підготовки до суїциду, але читач так і не дізнається, чи вчинив він його.

Ці приклади з художнього світу О. Гакслі перерегулюються з роздумами А. Камю над тим, що «є лише одна по-справжньому серйозна філософська проблема – проблема самогубства» (Камю 1990, с. 223). О. Гакслі розглядає самогубство як спосіб протистояти тиску зовнішнього світу, не зрадивши свого «я». Роман «Контрапункт» (Хаксли 2014) буквально насичений смертями. Моріс Спендрел убиває Еверарда Веблі, а його (Спендрела) вбивають фашистські головорізи. Секретарка й коханка видавця Барлепа Етель Коббетт вчиняє самогубство, не витримавши презирства й зради Барлепа. Від менінгіту гине малолітній син Філіпа Куорлза, смертельно хворим змальовує автор художника Джона Бідлейка.

Особливої уваги заслуговує трагічна доля та безглузда смерть Моріса Спендрела. А. Кеттл констатує, що Спендрел володів «сатанинською природою, з якої зірваний романтичний ореол» (1966, с. 387). У своїх роздумах про природу надлюдина О. Гакслі стверджує, що така людина має бути наділена особливим даром – божественним або диявольським (Huxley 1970, 99).

Галерея смертей поповнюється в наступних романах О. Гакслі з тенденцією зростання їхньої кількості. У романі «Сліпий у Газі» (Хаксли 2009) головний герой Ентоні в дитинстві пережив смерть матері і дядька Джеймса (обоє померли від раку). Згодом після тяжкої депресії наклав на себе руки найкращий друг Брайян, що звело в могилу його (Брайяна) матір.

Роман О. Гакслі «Час повинен зупинитись» (Хаксли 2017), останній роман реалістичного циклу, з повним правом можна назвати справжньою галереєю смертей. Дейзі Окем втрачає батька, матір, чоловіка й сина. Щасливий і життєрадісний Юстас несподівано помирає в туалетній кімнаті, Рейчел помирає через зараження крові після пологів, Бруно – від раку горла (зауважимо, що через двадцять років О. Гакслі помре через рак гортані).

У романі «Після багатьох літ помирає лебідь» (Хаксли 1992) О. Гакслі зображає не тільки наглу смерть молодого науковця Пітера Буна, а й звертається до теми, що з давніх-давен стала

філософською універсалією людського буття – безсмертя з допомогою еліксиру життя. Згадаємо твори двох відомих європейських письменників першої половини ХХ ст., які активізували інтерес до теми безсмертя – «Назад до Мафусаїла» Б. Шоу (Шоу 1980) та «Засіб Макропулоса» К. Чапека (Чапек 1958). Обидва письменники, а вслід за ними й О. Гакслі, заперечують думку про те, що слід втручатися в природні процеси. У романі «Після багатьох літ помирає лебідь» О. Гакслі показав, що, ставши об'єктом власного експерименту в боротьбі за довголіття, граф Хоберк перетворився на мавпоподібну істоту віком 201 рік. Вустами іншого героя Білла Проптера романіст проголошує: справжнього ефекту можна досягнути лише шляхом виходу за межі особистісного, звільнення від обмеженості, котру нав'язує «я» (Хакслі 1992, с. 105). Ця концепція стала підґрунтям для подальших духовних пошуків О. Гакслі, його звернення до східної культурно-філософської спадщини та досягнення філософського рівня світогляду, що зумовило переосмислення проблем сенсу життя, смерті й безсмертя.

Серед письменників-сучасників О. Гакслі проблеми сенсу життя, смерті й безсмертя осмислювали не лише Б. Шоу та К. Чапек, вони прозвучали і в творчості І. Во та В. Вулф. Смерть у їхніх творах набуває різних форм: нещасні випадки, вбивства, самогубства тощо. В англо-американській трагедії (як назвав свій твір І. Во) «Незабутня» (Во 1978) смерть стала лейтмотивом твору, адже його топосом є два крематорії – для людей і для тварин. Бездушність і байдужість навколишнього світу призводять літератора-невдачу Френсіса Гінзлі до самогубства. А на завершення Еме Танатогенос, яка вчинила самогубство, була таємно спалена в крематорії для тварин. І. Во звертає увагу читачів на те, як у задушливій, позбавленій духовності атмосфері знецінюється людське життя, як людина перетворюється на маріонетку, життя якої нічого не варте. В. Вулф у романі «Місіс Даллоуей» (Вулф 2016) позбавляє життя одного з провідних героїв роману Септімуса Сміта. Події Першої світової війни, смерть друга, непорозуміння із зовнішнім світом заганяють героя в тенета самотності й відчуження. Життя Септімуса перетворюється на тяжку агонію, яка закінчується самогубством.

Роздуми О. Гакслі над проблемами сенсу життя, смерті й безсмертя розвиваються на етапі філософських романів «Прекрасний новий світ» (Гакслі 1994) та «Мавпа і сутність» (Хакслі 2010), де подано антиутопічні моделі культури майбутнього. У тоталітарних суспільствах, змалюваних О. Гакслі, гинуть усі, хто намагається

чинити спротив диктату. У збірці есеїв «Music at Night» (Huxley 1970), яка стала записною книжкою до роману «Прекрасний новий світ» (Woodcock 1972, 176), О. Гакслі торкається теми людини майбутнього, можливостей евгеніки, збереження молодості.

У збірці есеїв «Texts and Pretexts» (Huxley 1935) письменник, аналізуючи проблему самогубства, зазначає, що «для благородного духу немає альтернативи, а тільки самогубство» (Huxley 1935, 264). Саме так вчинив головний герой роману «Прекрасний новий світ» Джон Дикун, який народився й виріс в умовах дикої індійської резервації, де буття людини, зокрема й смерть, відбувається природним шляхом. Він, усупереч законам «цивілізованого суспільства», важко переживає смерть матері. Коли ж єдина світова держава ставить його перед вибором – прийняти жорсткі закони цивілізації і перетворитись на гвинтик відлагодженого механізму чи залишитись самим собою, а отже кинути виклик усьому суспільству, – Джон Дикун вибирає останнє і зводить рахунки з життям: «Я не хочу комфорту. Я хочу, щоб був Бог, поезія, справжня небезпека, я хочу, щоб була чеснота. Я хочу, щоб був гріх... Я вимагаю права бути нещасним» (Гакслі 1994, с. 127). Отже, на цьому етапі духовних пошуків О. Гакслі виправдовує самогубство як спосіб самореалізації. Треба зазначити, що в передмові до роману «Прекрасний новий світ» (написана після виходу роману) автор шкодує, що поставив свого героя в такі умови, за яких він неодмінно мав вибрати між життям і смертю. О. Гакслі визнає, що здоровий глузд, якого він позбавив Джона Дикуну, міг би врятувати йому життя (Хакслі 1990, с. 298).

Уже в наступному романі «Мавпа і сутність» (Хакслі 2010) у світі майбутнього, де Богом стає сатана, смерть є звичайним буденним явищем. Науковці працюють над винайденням способів знищення людей: атомна бомба, штучні хвороби, Веліалів день – офіційні масові вбивства задля очищення раси. Але навіть у таких умовах О. Гакслі уможливує виживання своїх героїв – доктора Пула і Лули, яких наділяє здоровим глуздом і палким коханням.

Аналіз означених філософських романів О. Гакслі свідчить, що тенденція до знищення своїх персонажів (смерть, самогубство) відображає духовно-душевні пошуки автора. Письменник (а разом з ним і його герої) вперто відмовляються зрадити своє «я», прийняти закони буденного буття, коли воля людини спрямовується лише на самозбереження та продовження роду.

Досягнувши рівня філософського світогляду (Хамітов 2019а, с. 44), О. Гакслі пропонує

і пропагує духовні ідеали самовдосконалення, любові до ближнього як іншого, ставлення до смерті як екзистенціалу – певного ступеня людського буття, уже не трагічного, а природного. Саме в цей період поглиблюється увага О. Гакслі до східної культури – буття, світогляду, життєвих практик.

Переїзд до США у 1937 р., дружба й співпраця з Г. Гердом, прихильником і популяризатором Веданти, експеримент з мескаліном і творчі стосунки з Г. Осмондом остаточно змінили ставлення О. Гакслі до проблем сенсу життя, смерті й безсмертя. Духовні пошуки письменника завершуються філософським романом «Острів» (Хакслі 1995), що вийшов за рік до смерті автора (на той час він знав, що приречений). За словами лікаря О. Гакслі М. Калтера, «він зустрів смерть як зустрічав життя: гідно і мужньо» (А Memorial Volume 1966, 123). Дружина митця Лаура, яка проводжала його в останню путь, порівнює його відхід з музикою, що поступово затихає (Youtube 2007). Можна припустити, що сценарій власної смерті О. Гакслі вплив у романі «Острів» у сцені смерті Лакшмі Мак-Фейл, про що йтиметься нижче.

Острів Пала, що є топосом роману О. Гакслі, являє собою буддистську спільноту, метою життя якої є проголошена самореалізація особистості. Державний устрій спрямований на те, щоб навчити людину повноцінно жити й гідно помирати: танатологія є одним із головних предметів шкільної програми; пропагується йога смерті, що життя і смерть тлумачить як одне ціле, своєрідне мистецтво, кінцевою метою якого має стати Паранірована (звільнення від повторних народжень). Саме так помирає Лакшмі Мак-Фейл (через рік і автор роману). До смерті її готує Сузілла (провідником О. Гакслі стала його друга дружина Лаура). Під звуки приємної музики Сузілла намагається утримати свідомість умираючої і допомогти відшукати шлях до Світла. Цей епізод з роману перегукується з методикою / мистецтвом вмирання «Бардо Тхедол» («Тибетська книга мертвих»), якою керувався і сам О. Гакслі.

Доречно згадати роман сучасного прозаїка М. Вельбека «Елементарні частки» (Уэльбек 2003), де О. Гакслі є одним із героїв. Помираючий ді Меола постійно згадує свої зустрічі

з О. Гакслі і його (О. Гакслі) «байдуже ставлення до неминучості власної смерті» (Уэльбек 2003, с. 137). Імовірно, що, досягнувши філософського рівня світогляду, О. Гакслі справді так ставився до смерті, адже він був підготовленою людиною (в романі М. Вельбека О. Гакслі змальований у зрілому віці). Має рацію С. Рязанцев: «Підготовленій людині смерть уявляється природним фіналом життєвого шляху, а не безнадійним крахом» (Рязанцев 1994, с. 91).

Висновки. Отже, у своїх філософських романах О. Гакслі звертається до основних універсальних людського буття, серед яких сенс життя, смерть і безсмертя. Осмислення їх у художній творчості стало справою життя знакового гуманіста, філософа та письменника.

Як представник філософського мистецтва (Хамітов 2019а, с. 196; 2019b, с. 191; Хамітов та Крилова 2018, с. 174), О. Гакслі шукав власний шлях розв'язання означених проблем. Долаючи шлях від особистісного до філософського світогляду, О. Гакслі відобразив цю генезу у своїх творах. Безглуздість життя і абсурдність смерті поступово переростають у стійку концепцію наповненості життя та смиренності до смерті, що відповідає східному типу буття і світогляду. Смерть тепер може тлумачитися як екзистенціаль метаграницного буття, який набув якості трансценденції (Хамітов 2018, с. 50–51). Це знайшло свою рефлексію у творах пізнього періоду, зокрема у філософському романі «Острів» (1995).

Насамкінець варто зазначити, що універсалії культури і людського буття, яких торкався у своїх творах О. Гакслі, хвилюють сучасних митців, тим самим стверджуючи свою вічність і невмирущість. Для прикладу назвемо Б. Вербера (Вербер 2016) та М. Кундера (Кундера 2020), твори яких цілком присвячені смерті й безсмертю. Нині синтез літератури та філософії у формі філософського мистецтва стає невідокремною частиною культури, доповнюючи її скарбницю новими артефактами. У такому контексті перспективою подальших досліджень філософських романів О. Гакслі в культурологічному аспекті може бути осмислення етапів еволюції його світогляду, виокремлення культурних універсальних у художніх творах митця, дослідження його есеїстичної спадщини.

Список використаної літератури

- Бердяев Н. О назначении человека. Москва : ТЕРРА – Книжный клуб ; Республика, 2008.
- Вербер Б. Танатонавты / пер. с фр. И. В. Судакевича. Москва : РИПОЛ классик, 2016.
- Во И. Незабвенная / пер. с англ. Б. Носика. *Избранное*. Кишинев : Лумина, 1978. С. 467–557.
- Вульф В. Мисис Делловей / пер. з англ. Т. Бойка. Київ : Комубук, 2011.
- Гакслі О. Жовтий Кром / пер. з англ. В. В. Вишневого. Київ : Український письменник, 2011.
- Гакслі О. Прекрасний новий світ. *Vsesvit*. 1994. № 7. С. 96–135.
- Задорожна О. Феномен смерті у світовій культурі. *Літературознавчі студії* : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. 2015. Вип. 46. С. 126–134.
- Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде / пер. с фр. А. М. Руткевич. *Сумерки богов*. Москва : Политиздат, 1990. С. 222–318.

- Караєва І. Перетин культур заходу і сходу в філософському романі Олдоса Гакслі «Острів». *Культура і сучасність* / Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. 2020. Т. 2. С. 63–69. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.2.2020.222270>
- Кеттл А. Введение в историю английского романа : пер. с англ. Москва : Прогресс, 1966.
- Крилова С. Безсмертя особистості як етикоекзистенційна проблема : автореф. ... канд. філос. наук / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 1997.
- Кундера М. Безсмертя / пер. з фр. Л. Кононовича. Львів : Вид-во Старого Лева, 2020.
- Мазурик М. Смерть як відкриття нових горизонтів бачення для людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Філософські науки*. 2013. Т. 750. С. 52–58.
- Мельник В., Славова Л. Феномен смерті і пошук трансцендентного виміру в екзистенційній культурі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. Т. 3. С. 60–64. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2018.147132>
- Психологія суїциду : посібник / за ред. В. П. Москальця. Київ : Академвидав, 2004.
- Рязанцев С. Танатологія – наука о смерті. *Танатология (учение о смерти)*. Санкт-Петербург : Восточно-Европейский институт психоанализа, 1994. С. 87–379.
- Уэльбек М. Мир как супермаркет / пер. с фр. Н. Кулиш. Москва : Ad Marginem, 2003.
- Хаксли О. Предисловие к роману «Новый дивный мир». *Утопия и антиутопия XX века*. Москва : Прогресс, 1990. С. 297–305.
- Хаксли О. И после многих весен / пер. с англ. А. Зверева. Москва : Изд-во Сабашниковых, 1992.
- Хаксли О. Остров / пер. с англ. М. Крутикова. Киев : София, 1995.
- Хаксли О. Слепец в Газе / пер. с англ. М. Ловина. Москва : АСТ, 2009.
- Хаксли О. Обезьяна и сущность / пер. с англ. И. Русецкого. Москва : АСТ, 2010а.
- Хаксли О. Шутовской хоровод / пер. с англ. И. Романович. Москва : АСТ, 2010б.
- Хаксли О. Контрапункт / пер. с англ. И. Романович. Москва : АСТ, 2014.
- Хаксли О. Время должно остановиться / пер. с англ. И. Моничева. Москва : АСТ, 2017.
- Хамітов Н. Філософська антропологія. Актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. Київ : КНТ, 2019а.
- Хамітов Н. Искусство как разрешение противоречий жизни. Основы философской арт-терапии. Киев : КНТ, 2019б.
- Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. Київ : КНТ, 2018.
- Хамітов Н., Крылова С. Будущее и вечное: бессмертие телесности и личности. *Майбутнє людини та людства: контексти філософської антропології, психоаналізу, арт-терапії та філософської публіцистики (підхід філософської антропології як метаантропології)* : зб. наук. пр. V Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 30–31 березня 2018 року. Київ : Інтерсервіс, 2019. С. 7–38.
- Чапек К. Средство Макропулоса / пер. с чеш. Т. Аксель. В 5 т. Т. 3. Москва : Гос. изд-во худ. лит., 1958. С. 186–270.
- Шарден Т. де. Феномен человека / пер. с фр. Н. А. Садовского. Москва : Наука, 1987.
- Шоу Б. Назад к Мафусаилу / пер. с англ. В 6 т. Т. 5. Ленинград : Искусство, 1980. С. 5–308.
- Шумка М. Танатологічна проблема в історії філософії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»*. 2017. Вип. 20. С. 96–101.
- Aldous Huxley. A Memorial Volume / ed. by J. Huxley. London : Chatto & Windus, 1966.
- Huxley A. Music at Night. New York, 1970.
- Huxley A. Texts and Pretexts. London : Triad Grafton books, 1935.
- Woodcock G. Down and the Darkest Hour. A Study of Aldous Huxley. New York : The Viking Press, 1972.
- Youtube. Huxley's LSD Death Trip. 2007. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5BzvC2t_Lel&ab_channel=CommieNews (date of access: 15.01.2021).

References

- Berdyayev, Nikolay. 2008. *O naznacheniі cheloveka*. Moscow: TERRA – Knizhnyy klub; Respublika [in Russian].
- Camus, Albert. 1990. “Mif o Sizife. Esse ob absurde.” Translated by A. M. Rutkevych. In *Sumerki bogov*, 222–318. Moscow: Politizdat [in Russian].
- Čapek, Karel. 1958. *Sredstvo Makropulosa*. Translated by T. Aksel. In 5 vols. Vol. 3, 186–270. Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo khudozhestvennoy literatury [in Russian].
- Chardin, Pierre Teilhard de. 1987. *Fenomen cheloveka*. Translated by N. A. Sadovskiy. Moscow: Nauka [in Russian].
- Houellebecq, Michel. 2003. *Mir kak supermarket*. Translated by N. Kulysh. Moscow: Ad Marginem [in Russian].
- Huxley, Aldous. 1935. *Texts and Pretexts*. London: Triad Grafton books.
- _____. 1970. *Music at Night*. New York.
- _____. 1990. Predislovie k romanu “Novyy divnyy mir”. *Utopiya i antiutopiya XX veka*, 297–305. Moscow: Progress [in Russian].
- _____. 1992. *After Many a Summer Dies the Swan*. Translated by A. Zverev. Moscow: Izd-vo Sabashnykovykh [in Russian].
- _____. 1994. *Brave New World. Vsesvit 7*: 96–135 [in Ukrainian].
- _____. 1995. *Island*. Translated by M. Krutykova. Kyiv: Sofiya [in Ukrainian].
- _____. 2009. *Eyeless in Gaza*. Translated by M. Lovyna. Moscow: AST [in Russian].
- _____. 2010a. *Ape and Essence*. Translated by I. Rusetskiy. Moscow: AST [in Russian].
- _____. 2010b. *Antic Hay*. Translated by I. Romanovych. Moscow: AST [in Russian].
- _____. 2011. *Crome Yellow*. Translated by V. V. Vyshnevyi. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk [in Ukrainian].
- _____. 2014. *Point Counter Point*. Translated by I. Romanovych. Moscow: AST [in Russian].
- _____. 2017. *Time Must Have a Stop*. Translated by I. Monychev. Moscow: AST [in Russian].
- Huxley, Julian, editor. 1966. *Aldous Huxley. A Memorial Volume*. London: Chatto&Windus.
- Karaeva, Iryna. 2020. “The Meeting of West and East Cultures in Aldous Huxley’s Philosophical Novel “Island”.” *Culture and Contemporaneity* 2: 63–9. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.2.2020.222270> [in Ukrainian].
- Kettle, Arnold. 1966. *An introduction to the English novel*. Moscow: Progress [in Russian].
- Khamitov, Nazip, and Svitlana Krylova. 2018. *Filosofskyy slovnyk. Lyudyna i svit*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
- _____. 2019. “Budushchee i vechnoe: bessmertie telesnosti i lichnosti.” *Maibutnie liudyny ta ljudstva: konteksty filosofskoi antropologii, psykhoanalizu, art-terapii ta filosofskoi publitsystyky (pidkhid filosofskoi antropologii yak metaantropologii)*. V International scientific-practical conference of the Department of philosophical anthropology of National Pedagogical Dragomanov University, 7–38. Kyiv: Interservis. <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/26079/1/Hamitov.pdf> [in Russian].
- Khamitov, Nazip. 2019a. *Filosofska antropohiia. Aktualni problemy. Vid teoretychnoho do praktychnoho povorotu*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
- _____. 2019b. *Iskusstvo kak razresheniye protivorechiy zhizni. Osnovy filosofskoy art-terapii*. Kyiv: KNT [in Russian].

- Krylova, Svitlana. 1997. "Bezsmertia osobystosti yak etykoekzystentsiina problema." Thesis PhD diss., Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
- Kundera, Milan. 2020. *Bezsmertia*. Translated by L. Kononovych. Lviv: Vyd-vo Staroho Leva [in Ukrainian].
- Mazuryk, Mariya. 2013. "The Death as aOpening of the New Horizon`s looking for the Human Being." *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika"*. *Filosofski nauky* 750: 52–8. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPFN_2013_750_11 [in Ukrainian].
- Melnyk, Valeria, and Liudmyla Slavova. 2018. "The Phenomenon of Death and the Search for Transcendental Measurement in Existential Culture." *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadri v kulturi i mystetstv* 3: 60–4. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2018.147132> [in Ukrainian].
- Moskalets, Viktor, editor. 2004. *Psykhoholohiia suitsydu*. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
- Ryazantsev, Sergey. 1994. "Tanatologiya – nauka o smerti." In *Tanatologiya (uchenie o smerti)*, 87–379. St. Petersburg: Vostochno-Yevropeyskiy institut psikhoanaliza [in Russian].
- Shaw, Bernard. 1980. *Back to Methuselah*. In 6 vols. Vol. 5, 5–308. Leningrad: Iskusstvo [in Russian].
- Shumka, Mykhaylyna. 2017. "Tanatological Problem in the History of Philosophy." *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. *Seriia "Filosofia"* 20: 96–101. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2017_20_20 [in Ukrainian].
- Waugh, Evelyn. 1978. "The Loved One." Translated by B. Nosyk. In *Izbrannoe*, 467–557. Kyshynev: Lumyna [in Russian].
- Werber, Bernard. 2016. *Tanatonavty*. Translated by Y. V. Sudakevych. Moscow: RIPOL klassik [in Russian].
- Woodcock, George. 1972. *Down and the Darkest Hour: A Study of Aldous Huxley*. New York: The Viking Press.
- Woolf, Virginia. 2011. *Mrs Dalloway*. Translated by T. Boyko. Kyiv: Komubuk [in Ukrainian].
- Youtube. 2007. "Huxley's LSD Death Trip." https://www.youtube.com/watch?v=5BzvC2t_LeI&ab_channel=CommieNews
- Zadorozhna, Oksana. 2015. "Fenomen smerti u svitovii kulturi." *Literaturoznavchi studii* 46: 126–34 [in Ukrainian].

Iryna Karaeva

DEATH EXISTENTIALITY IN PHILOSOPHICAL NOVELS OF ALDOUS HUXLEY: CULTUROLOGICAL APPROACH

Cultural studies cover the genesis and development of culture as a specific human lifestyle. Its universals are representations of human cultural experience, including humans, their life and death. The meaning of human life, death, and immortality became the main objects for consideration and research at all stages of Aldous Huxley's literary activity.

The analysis of his early philosophical novels and novels that offer an anti-utopian model of culture shows his tendency to destroy his characters in order to defend their personalities, a refusal to accept the patterns of ordinary being, when the man's will is aimed only at self-preservation and reproduction. To identify this tendency, we studied the novels *Crome Yellow*, *Antic Hay*, *Point Counter Point*, *Eyeless in Gaza*, *After Many a Summer*, *Time Must Have a Stop*, *Brave New World*, *Ape and Essence*. At this stage of spiritual search, A. Huxley justifies suicide as a way of self-realization.

Having reached the level of the philosophical outlook, A. Huxley proposes and promotes the spiritual ideals of self-improvement, love for neighbour as for 'another one', the attitude to death as an existential, which is a certain stage of human existence, not tragic but natural. It is reflected in the novel *Island*. Thanatology is one of the main subjects at school. The yoga of death is promoted: it treats life and death as a single entity, as a kind of art, which should result in Paranirvana.

The article proves that A. Huxley's stance on the problems of purpose of life, death, and immortality had been changing along with the evolution of his outlook. It is shown how this genesis is reflected in A. Huxley's literary works. Death in A. Huxley's works is interpreted via meta-anthropological approach as the existential transcendent being of man.

Keywords: Aldous Huxley, culture, philosophical novel, literary artist, existential, purpose of life, death, immortality of personality.

Матеріал надійшов 09.02.2021

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)